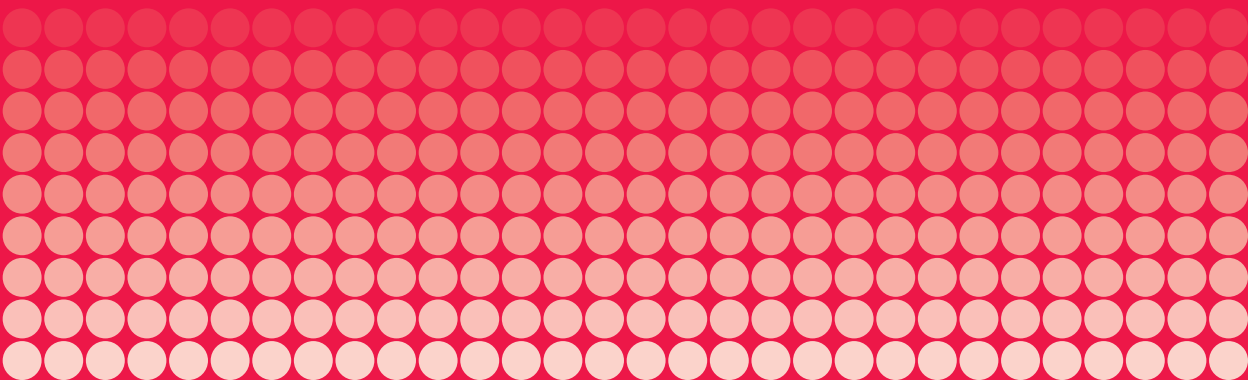

SIPRI YEARBOOK 2010

Armaments,
Disarmament and
International
Security

Samenvatting in het Nederlands

STOCKHOLM INTERNATIONAL PEACE RESEARCH INSTITUTE

SIPRI is een internationaal onafhankelijk instituut dat onderzoek voert naar thema's rond conflict, bewapening, wapenbeheersing en ontwapening. Sinds zijn oprichting in 1966 voorziet SIPRI beleidsmakers, onderzoekers, de media en geïnteresseerden in gegevens, analyses en aanbevelingen die steunen op open bronnen.

VLAAMS VREDESINSTITUUT

Het Vlaams Vredesinstituut werd in 2004 bij decreet opgericht door het Vlaams Parlement als onafhankelijk instituut voor vredesonderzoek. Het Vredesinstituut voert wetenschappelijk onderzoek uit, documenteert relevante informatiebronnen, en informeert en adviseert het Vlaams Parlement en het brede publiek inzake vredesvraagstukken.

STOCKHOLM INTERNATIONAL PEACE RESEARCH INSTITUTE

Signalistgatan 9
SE-169 70 Solna, Zweden
Telefoon: +46 8 655 97 00
Fax: +46 8 655 97 33
E-mail: sipri@sipri.org
URL: www.sipri.org

vlaams vredesinstituut

Vlaams Vredesinstituut
Leuvenseweg 86
1000 Brussel
Tel. 02 552 45 91
vredesinstituut@vlaamsparlement.be
www.vlaamsvredesinstituut.eu

© Vlaams Vredesinstituut 2010

HET SIPRI YEARBOOK

Het SIPRI Yearbook werd voor het eerst gepubliceerd in 1969 en is nu aan zijn 41ste uitgave toe. *SIPRI Yearbook 2010* bundelt originele gegevens in tal van domeinen, onder meer wereldwijde militaire uitgaven, internationale wapenhandel, wapenproductie, kernmachten, grootschalige gewapende conflicten en multilaterale vredesoperaties, in combinatie met de allerlaatste analyses van belangrijke aspecten in wapenbeheersing, vrede en internationale veiligheid. Het *Yearbook* is een samenwerking tussen SIPRI-onderzoekers en externe deskundigen.

Dit boekje is een korte samenvatting van het *SIPRI Yearbook 2010* en bevat een selectie van de cijfers en data uit de bijlagen en addenda van het Yearbook.

INHOUD

Inleiding. Internationale veiligheid, bewapening en ontwapening in 2010	2
1. Een wereld zonder kernwapens: illusie of noodzaak?	3

Deel I. Veiligheid en conflicten, 2009

2. Gewapend conflict, misdaad en crimineel geweld	4
3. Rol van burgers in vredesoperaties	6
4. Euro-Atlantische veiligheid en instellingen: een nieuw evenwicht zoeken te midden globale verandering	8

Deel II. Militaire uitgaven en bewapening, 2009

5. Militaire uitgaven	10
6. Wapenproductie	12
7. Internationale wapenhandel	14
8. Wereldkernmachten	16

Deel III. Non-proliferatie, wapenbeheersing en ontwapening, 2009

9. Beheersing van kernwapens en non-proliferatie	17
10. Veiligheidsbedreigingen van chemische en biologische materialen verminderen	18
11. Beheersing van conventionele wapens	19
12. Controles op veiligheidsgerelateerde internationale leveringen	20

Addenda	22

INLEIDING. INTERNATIONALE VEILIGHEID, BEWAPENING EN ONTwapening IN 2010

BATES GILL

Zoals de analyses in het SIPRI Yearbook 2010 aangeven, zagen velen 2009 hoopvol beginnen met het aantreden van een nieuwe regering in de Verenigde Staten hoopvol beginnen. Bovendien ontstond een zeker positief momentum rond de doelstellingen van wapenbeheersing, ontwapening en non-proliferatie, wat resulteerde in belangrijke verklaringen en concrete acties om deze doelstellingen te ondersteunen. Toch bleek in 2009 ook hoe moeilijk het wel is de vele uitdagingen waarvoor de wereld vandaag staat, te blijven aan gaan.

De financiële crisis en economische recessie die nagenoeg de hele wereld in hun greep hielden, hadden weinig impact op de militaire uitgaven, wapenproductie of wapenleveringen. De crisis ondermijnde wel de bereidheid en mogelijkheden van de regeringen van wereldmachten en van multilaterale organisaties om in andere, niet-militaire middelen te investeren om de uitdagingen en problemen aan te pakken die een bedreiging vormen voor gemeenschappen en individuen wereldwijd.

De verschillende bijdragen in het SIPRI Yearbook 2010 tonen aan dat de wereld op een belangrijk keerpunt staat. Wat betreft internationale veiligheid, ziet men de aard van gewapende conflicten en instabiliteit voortdurend evolueren naar een grotere verspreiding van de middelen en actoren die bij geweld betrokken zijn. Een civiele bijdrage aan vredesoperaties is nodig, maar de internationale gemeenschap blijft worstelen met de vraag hoe deze bijdrage kan verzekerd worden. Ondertussen raakt het Euro-Atlantische partnerschap voor veiligheid moeilijk tot een omschrijving van nieuwe rollen en relaties

die afgestemd zijn op de bedreigingen van de komende decennia. Veel van deze uitdagingen komen duidelijk tot uiting in de moeilijkheden die men heeft om Afghanistan te stabiliseren.

In welke mate militaire uitgaven, wapenproductie en wapenleveringen zullen blijven toenemen, hangt af van de evolutie van de wereldwijde financiële toestand, en van de ontwikkelingen in de conflicten in Afghanistan en Irak. 2010 wordt ook een belangrijk jaar op weg naar ontwapening en non-proliferatie, waarin de wereld zal toekijken of de inspanningen tot bilaterale ontwapening tussen Rusland en de VS vruchten afwerpen. Ook binnen de context van een succesvolle herzieningsconferentie van het Non-Proliferatieverdrag wordt uitgekeken naar stappen vooruit inzake ontwapening en verscherpte controle op mogelijke proliferatoren. De Ontwapeningsconferentie in Genève zal vergaande onderhandelingen moeten opstarten, zoals voorzien in het ontwerpwerkprogramma goedgekeurd in 2009, bijvoorbeeld rond een verdrag inzake het verbod op de vervaardiging van splijtstoffen. Ook nieuwe uitdagingen met betrekking tot de verspreiding van technologieën voor tweërlei gebruik vragen om doeltreffende mechanismen van de internationale gemeenschap om misbruik te voorkomen.

1. EEN WERELD ZONDER KERNWAPENS: ILLUSIE OF NOODZAAK?

JAMES E. GOODBY

In oktober 1986 werden Michael Gorbatsjov en Ronald Reagan het in Reykjavik eens om alle kernwapens uit de wereld te bannen. Dit idee bleef onaangeroerd tot de publicatie van twee artikelen door George Shultz, Henry Kissinger, William Perry en Sam Nunn in januari 2007 en januari 2008. Zij stelden dat de wereld op een gevaarlijk keerpunt stond en dat de groeiende nucleaire dreiging stapsgewijs moest worden aangepakt, met een serieus engagement voor een wereld zonder kernwapens.

Rusland en de Verenigde Staten hebben zich nu met de ondertekening van een nieuw START-verdrag bereid getoond om hun kernarsenaal af te bouwen. Dit zou verdergaande Russisch-Amerikaanse maatregelen op dit vlak kunnen inluiden. Vele analyses hebben dit onderzocht en hebben onder andere modellen gegeven voor tussen de 0 en 1000 kernkoppen. Controle is hier een groot probleem, maar minder onoverkomelijk dan velen denken. Rusland en de VS zijn al jaren erg bedreven in het controleren van aantallen operationeel opgestelde kernkoppen. Controles kunnen zelfs vlotter verlopen aarmate het nulpunt dichterbij komt.

Tenzij er een breed internationaal draagvlak voor een wereld zonder kernwapens is, zal het momentum vereist om de Russisch-Amerikaanse onderhandelingen aan te houden, echter verloren gaan. Er staan de kernwapenstaten een heel pakket maatregelen ter beschikking. Vele daarvan zijn onverwijld uitvoerbaar, bijvoorbeeld een akkoord om de productie van splijtstoffen voor militaire doeleinden stop te zetten.

Ook zonder kernwapens zal de nucleaire afschrikking verder blijven bestaan in de vorm van operationele nucleaire laboratoria en capaciteit om indien nodig binnen een bepaalde tijd kernwapens te produceren. Akkoorden om dit te reguleren zullen zich opdringen. Een wereld zonder kernwapens betekent dat gebruik van kernwapens niet een eenvoudige optie is, ook niet voor zij die bewezen capaciteit hebben om ze te bouwen.

Politiek gezien betekent dit dat de permanente leden van de VN-Veiligheidsraad intenser zullen moeten samenwerken. Bestuursmatig is de Veiligheidsraad dan wel de belangrijkste arena, toch zal het nucleaire ontwapeningsproces vooral moeten gebaseerd zijn op regionale akkoorden, met name in het Midden-Oosten, Zuid-Azië en Noordoost-Azië.

De obstakels om de nucleaire dreiging te beëindigen, zijn eerder politiek dan technisch of militair. Er is geen natuurwet die zegt dat het niet kan.

2. GEWAPEND CONFLICT, MISDAAD EN CRIMINEEL GEWELD

EKATERINA STEPANOVA

GROOTSCHALIGE GEWAPENDE CONFLICTEN, 2009

In 2009 vonden er wereldwijd op zestien verschillende plaatsen zeventien gewapende conflicten plaats.

	Plaats van het conflict
<i>Afrika</i>	Rwanda* ‡
	Somalië †
	Soedan ↓
	Oeganda* ‡
<i>Amerikaans continent</i>	Colombia †
	Peru ↓
	VS* †
<i>Azië</i>	Afghanistan †
	India (Kasjmir) ↓
	Myanmar (deelstaat Karen)
	Pakistan †
	Filippijnen
	Filippijnen (Mindanao)
<i>Midden-Oosten</i>	Sri Lanka ("Tamil Eelam")
	Irak ↓
	Israël (Palestijnse gebieden)
	Turkije (Koerdistan)*

Wanneer een conflict over territorium gaat, dan staat het betwiste territorium in haakjes achter de landsnaam. Alle andere conflicten hebben met staatsbestuur te maken.

* De gevechten in deze conflicten vonden ook elders plaats.

† Toename van doden door gevechten sinds 2008.

↓ Afname van doden door gevechten sinds 2008.

‡ Conflict inactief of niet bestempeld als 'grootschalig' in 2008.

Slechts zes van de grootschalige gewapende conflicten in 2009 gingen over territorium, terwijl er elf met het staatsbestuur te maken hadden. Conflicten rond staatsbestuur waren negen van de tien jaar tussen 2000 en 2009 zelfs talrijker dan die over territorium.

Criminele groeperingen en winstbejag geven in conflictgebieden vaak de aanzet tot uitbarstingen van geweld. Gewapende niet-statelijke actoren grijpen almaar vaker terug naar economische schaduwactiviteiten, wat de grenzen tussen politiek en crimineel geweld doet vervagen. Het traditionele onderscheid tussen politiek-militaire groeperingen die de controle over een gebied of een regering aanvechten en criminele actoren voor wie illegaal winstbejag centraal staat, verliest aan relevantie in conflictgebieden, zeker in zwakke of falende staten. In een complex web van gefragmenteerd geweld gaan milities en andere lokale machthebbers de strijd aan om macht en rijkdommen, en buiten zij de kansen die zich door de onveiligheid en de oorlogseconomie voordoen uit.

Crimineel geweld is, wereldwijd gezien, veel wijder verspreid dan georganiseerd politiek geweld. Dat het aantal gewapende conflicten sinds het begin van de jaren '90 is afgenomen, heeft de moordstatistiek niet wereldwijd doen terugvallen. Terwijl de totale wereldwijde criminaliteit langzaam stijgt, zagen we in 2009 een opvallende toename van bepaalde soorten transnationale misdaad, ook in gewapende conflicten.

De groeiende dreiging van piraterij vanuit Somalië heeft aangetoond dat criminaliteit op grote schaal in bepaalde conflictsituaties de grenzen en de context van het conflict zelf overstijgt. De toestand in Afghanistan illustreert de multifunctionele rol die de diepgewortelde opiumeconomie in conflict- en post-conflictomgevingen speelt: niet enkel als

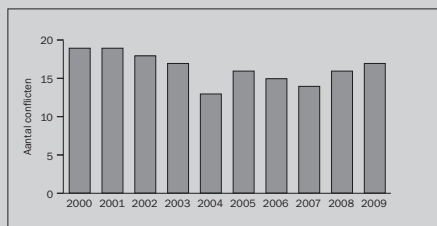
financieringsbron van gewapende oppositiegroepen maar ook als inkomen voor de meeste vooraanstaande politiek-militaire actoren (ook medestanders van de regering) en criminele handelsnetwerken. In zulke conflictgebieden is een aanpak van de georganiseerde misdaad en schaduweconomie enkel mogelijk zodra de staat opnieuw enkele basisfuncties heeft herwonnen, zoals de capaciteit om in een minimale ordehandhaving te voorzien. Dit verklaart waarom de strijd tegen georganiseerde, en dan vooral transnationale criminaliteit niet los mag worden gezien van inspanningen om het conflict op te lossen. Politieke oplossingen voor conflicten zouden prioritair moeten zijn als de basisvoorwaarde om een functionele overheid op te bouwen en te versterken, wat essentieel is wil men de georganiseerde misdaad doeltreffend aanpakken.

Het drugsgerelateerde geweld in Mexico maakt duidelijk dat zelfs wanneer er zich geen conflicten over bestuur of territorium afspeelen, grootschalige campagnes van crimineel geweld de veiligheid van burgers net zo in gevaar kunnen brengen als gewapende conflicten. Dergelijke criminele geweldcampagnes, vaak vergezeld van intense repressie van overheidswege, moeten in misdaad- en conflictanalyses een eigen categorie toebedeeld krijgen. Algemeen gesproken moet het onderzoek naar georganiseerde misdaad en crimineel geweld actiever worden geïntegreerd in de ruimere analyse van collectief georganiseerd, gewapend geweld in conflictgebieden en daarbuiten.

Voor het zesde opeenvolgende jaar was er in 2009 geen enkel grootschalig conflict tussen staten.

Gedurende het decennium 2000-2009 waren slechts drie van in totaal 30 gewapende conflicten grensoverschrijdend van aard.

Grootschalige gewapende conflicten, 2000-2009

DE WERELD VREDESINDEX 2010

De Wereld Vredesindex (Global Peace Index of GPI) tracht te achterhalen welke culturele factoren en instellingen bepalend zijn voor een vredesklimaat. De index rangschikt 149 landen volgens hun relatieve vredesklimaat met behulp van 23 indicatoren.

Rang	Land	Score
1	Nieuw-Zeeland	1.188
2	IJsland	1.212
3	Japan	1.247
4	Oostenrijk	1.290
5	Noorwegen	1.322
145	Pakistan	3.050
146	Soedan	3.125
147	Afghanistan	3.252
148	Somalië	3.390
149	Irak	3.406

Kleine, stabiele en democratische landen staan consistent hoog gerangschikt. Ook eilandstaten doen het doorgaans goed.

Deze feiten en gegevens werden overgenomen uit Bijlage 2A, "Patterns of major armed conflicts, 2000-2009", door Lotta Harbom en Peter Wallensteen van het Uppsala Conflict Data Program (UCDP), en zijn terug te vinden in de databank van het UCDP, <http://www.ucdp.uu.se/database/>; en Bijlage 2B, 'The Global Peace Index 2010', door Tim Macintyre en Camilla Schippa, Institute for Economics and Peace.

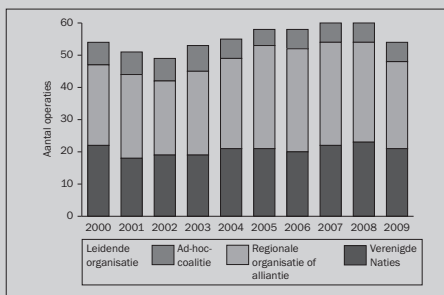
3. ROL VAN BURGERS IN VREDESOPERATIES

SHARON WIHARTA EN STEPHANIE BLAIR

VREDESOPERATIES, 2009

In 2009 werden 54 multilaterale vredesoperaties uitgevoerd op 34 verschillende locaties. Het jaarlijkse totaal van actieve vredesoperaties is, na een constante toename tussen 2002 en 2008, in 2009 gedaald.

Aantal vredesoperaties, 2000–2009

Vredesoperaties, per regio, 2009

Regio	Aantal operaties	Aantal ingezette personeelsleden
Afrika	16	85 562
Amerikaans continent	2	9 571
Azië	9	88 270
Europa	17	19 750
Midden-Oosten	10	16 125
Totaal	54	219 278

Het totale aantal personeelsleden dat bij vredesoperaties werd ingezet, is vergeleken met 2008 met 16 percent gestegen, tot een totaal van 219 278 aan het eind van 2009. 89 percent daarvan bestond uit militair personeel, 11 percent waren burgers. Omdat er in 2009 geen nieuwe operaties zijn

Burgerpersoneel speelt een steeds centralere rol in meerdimensionale en geïntegreerde vredeshandhaving en vredesopbouw, waarin vaak een amalgaam van politieke, humanitaire, ontwikkelings- en militaire inspanningen het gastland moet helpen om de overstap van conflict naar een duurzame vrede te maken. Aangezien missies een steeds complexer mandaat krijgen, neemt ook de vraag naar gekwalificeerde burgerdeskundigen evenredig toe. Het aantal burger-taken dat via resoluties van de VN-Veilighedsraad een mandaat kreeg in vredesoperaties en het aantal burger-missies ondernomen door regionale organisaties, is de afgelopen vijf jaar enorm gestegen. Deze stijging ging samen met een bijna verdubbeling van het aantal burgers – het zijn er nu meer dan 6 500 – dat op multilaterale vredesoperaties wereldwijd werd ingezet.

2009 was, tien jaar na het baanbrekende Brahimi-verslag dat voor het eerst de centrale rol van burgers in doeltreffende VN-vredesoperaties belichtte en opriep tot een capaciteitsuitbouw op dit vlak, een jaar waarin de burgerdimensie aanhoudend aandacht heeft gekregen. Hoewel die dimensie werd versterkt door een aantal recente institutionele vernieuwingen (op multilateraal en nationaal niveau) om de problemen die eerdere missies hypothekeerden op te lossen, zijn deze pas ontstane structuren nog niet voldoende vorm gegeven en beschikken ze nog niet over voldoende middelen. En wat erger is, men is het niet eens over wat de rol van burgers is in deze – wie zijn de

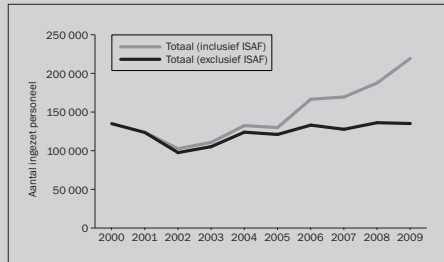

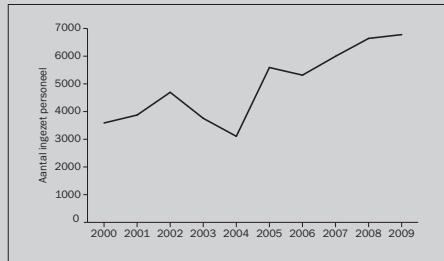
civiele deskundigen en wat is hun verantwoordelijkheid? Bovendien is het zo dat deze institutionele oplossingen zich in de praktijk misschien niet in concrete of werkbare oplossingen vertalen. De VN-missie in Soedan (UNMIS) is een goed voorbeeld van hoe moeilijk het op operationeel vlak is de civiele component van vredesoperaties te bemannen en te onderhouden, en hoe het gebrek aan een duidelijk concept de efficiëntie van de hele missie kan beïnvloeden. De burgerdijensie versterken is met andere woorden een ruimer gegeven en is meer dan het snel-snel inzetten van de vereiste aantallen deskundigen met een bepaald profiel. Men moet er het opzet in zijn geheel voor doorlichten en het verband onderzoeken tussen onderling gekoppelde factoren, zoals de financiering van vredesoperaties en rekrutering. Het vereist ook een kritische analyse van het doel en de objectieven van elke civiele functie, om zo een overlapping van taken binnen de missie te vermijden.

opgezet, was de toename het gevolg van de troepenversterkingen voor bestaande operaties, en dan met name voor de International Security Assistance Force (ISAF) in Afghanistan. ISAF was bijna vier keer zo groot als de tweede grootste operatie, en er werden meer troepen voor ingezet (84 146) dan voor de 12 VN-vredesoperaties met een troepenmacht samen (83 089).

Ingezet personeel bij vredesoperaties, 2000–2009

Ingezet burgerpersoneel bij vredesoperaties, 2000–2009

Deze feiten en gegevens werden overgenomen uit Hoofdstuk 3 en Bijlage 3A, “Multilateral peace operations in 2009”, door Kirsten Soder en Krister Karlsson, en zijn terug te vinden in de SIPRI-databank over multilaterale vredesoperaties, <<http://www.sipri.org/databases/pko/>>.

4. EURO-ATLANTISCHE VEILIGHEID EN INSTELLINGEN: EEN NIEUW EVENWICHT ZOEKEN TE MIDDEN GLOBALE VERANDERING

ALYSON J. K. BAILES EN ANDREW COTTEY

In 2009 hadden de leidende instellingen van de Euro-Atlantische ruimte – de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO), de Europese Unie (EU) en de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE) – heel wat verjaardagen te vieren. Toch was er geen reden tot euforie. Gezien de tegenslagen in Afghanistan en Irak, het conflict in Georgië in 2008 en een wereldwijde economische crisis zag elke instelling zich genoodzaakt om over haar strategieën en zelfs haar bestaansredenen na te denken.

De NAVO kwam in haar 60e jaar door allerhande politieke en militaire obstakels in Afghanistan maar moeilijk tot successen. Bovendien werd de realiteitszin van haar doelstellingen steeds meer in vraag gesteld. De NAVO en Rusland zagen hun betrekkingen verbeteren, omdat de NAVO zich achter de poging van Barack Obama schaarde om een ‘re-set’ te bewerkstelligen en voorlopig afzag van een uitbreiding naar het oosten. Ook de door Obama herziene plannen voor een verdediging tegen ballistische raketten werden door Rusland als minder provocerend ervaren, hoewel de relaties algemeen fragiel bleven. De NAVO startte ook een debat op over de herziening van haar Strategisch Concept, waardoor er moeilijke en splijtende kwesties op tafel zullen komen over de onderliggende garanties binnen de NAVO, haar nucleaire doctrines en haar nieuwe veiligheidstaken.

De EU zette haar uitbreidingsplannen in de Westelijke Balkan omzichtig voort en probeerde om haar nabuurschapsbeleid gericht op de voormalige Sovjetunie nieuw leven in te blazen. 2009 was de 10e verjaardag van het

Gemeenschappelijk Veiligheids en Defensiebeleid (GVDB), maar tot dusver werd maar weinig vooruitgang geboekt in de harmonisering van de defensie-uitgaven of militaire structuren van de lidstaten. GVDB-missies hebben nuttige niches ingevuld, maar blijven een minder belangrijk aspect van de totale veiligheidsimpact van de EU. Het Verdrag van Lissabon is in december 2009 in werking getreden en heeft in Brussel nieuwe politieke topfuncties in het leven geroepen, die in eerste instantie wel door minder bekende kandidaten zijn ingevuld. Het biedt nieuwe mogelijkheden voor EU-‘solidariteitsoperaties’ om lidstaten in niet-militaire crisissen te helpen, hoewel de mate waarin deze zich doorzetten zal afhangen van beslissingen op nationaal niveau.

In november 2009 publiceerde Rusland een volledig ontwerp van het Europees veiligheidsverdrag dat het in 2008 voorstelde. Aan westerse kant zien velen dit document als een poging om de strategische grenzen te bevroren en toch op de beginselen van de OVSE inzake mensenrechten en hervormingen af te dingen. Toch toonden heel wat partijen zich bereid om de opties te onderzoeken voor een meer inclusieve, pan-Europese veiligheidsaanpak. Deze discussie verloopt via een ‘Corfu-proces’ van informele dialogen in de schoot van de OVSE.

De EU, NAVO en OVSE moeten lessen trekken maar ook een nieuwe dynamiek vinden die hun voortbestaan kan rechtvaardigen. Veel actuele uitdagingen vragen om globale samenwerking, en het Westen moet zich steeds meer concentreren op hoe het zal samenwerken met nieuwe ‘opkomende’ machten.

SIPRI-DATABANKEN

De databanken van SIPRI, die het fundament vormen voor veel van het onderzoeks- en analysewerk van SIPRI en die een onbetwiste bron van basisgegevens over bewapening, ontwapening en internationale veiligheid zijn, kunnen worden geraadpleegd op <http://www.sipri.org/databases/>.

Facts on International Relations and Security Trends (FIRST)

Een gekoppeld systeem van databases over onderwerpen in verband met internationale betrekkingen en veiligheid, raadpleegbaar via één geïntegreerde gebruikersinterface.

SIPRI Multilateral Peace Operations Database

Geeft informatie over alle VN- en niet-VN-vredesoperaties sinds 2000, met inbegrip van locatie, actieperiode, mandaat, deelnemende landen, aantal personeelsleden, kosten en dodelijke slachtoffers.

SIPRI Military Expenditure Database

Geeft een overzichtelijk tijdspad van de militaire uitgaven van 172 landen sinds 1988, dat toelaat de bedragen tussen landen te vergelijken: in lokale munteenheid, aan de huidige prijzen; in Amerikaanse dollar, aan constante prijzen en wisselkoersen; en als aandeel van het bbp.

SIPRI Arms Transfers Database

Geeft een overzicht van alle internationale leveringen, van zeven categorieën van grote conventionele wapens sinds 1950 en is daarmee de meest omvattende, openbaar beschikbare informatiebron over internationale wapenleveringen.

SIPRI Arms Embargoes Database

Geeft informatie over alle multilaterale wapenembargo's die sinds 1988 werden ingesteld.

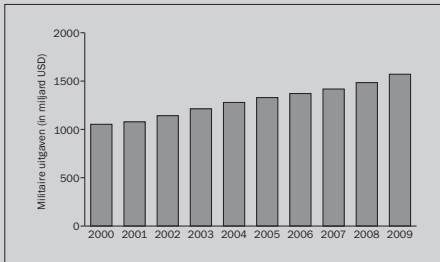

5. MILITAIRE UITGAVEN

SAM PERLO-FREEMAN, OLAWALE ISMAIL EN CARINA SOLMIRANO

MILITAIRE UITGAVEN, 2009

Militaire uitgaven, 2000–2009

Om vergelijkingen mogelijk te maken, zijn de cijfers in het staafdiagram in USD in constante (2008) prijzen vermeld.

Militaire uitgaven, per regio, 2009

Regio	Uitgaven (in miljard USD)
Afrika	27,4
Noord-Afrika	10,0
Sub-Sahara Afrika	17,4
Amerika	738
Centraal-Amerika en de Caraïben	5,6
Noord-Amerika	680
Latijns-Amerika	51,8
Azië en Oceanië	276
Centraal-Azië	..
Oost-Azië	210
Oceanië	20,4
Zuid-Azië	44,0
Europa	386
Oost-Europa	60,0
West- en Centraal-Europa	326
Midden-Oosten	103
Wereldtotaal	1531

De cijfers zijn in USD (koers 2009).

De globale militaire uitgaven in 2009 worden geschat op 1 531 miljard USD in totaal. Dit is een verhoging van 6 procent in reële termen in vergelijking met 2008, en van 49 procent sinds 2000. De militaire uitgaven waren in 2009 goed voor ongeveer 2,7 procent van het globale bruto binnenlands product (bbp). Alle regio's en subregio's kenden een stijging in 2009, met uitzondering van het Midden-Oosten.

De wereldwijde economische crisis heeft weinig gevolgen gehad voor de militaire uitgaven in 2009, omdat de meeste belangrijke economieën hun overheidsuitgaven als tegenreactie op de recessie hebben opgedreven en het terugdringen van het begrotingstekort hebben uitgesteld. Hoewel militaire uitgaven niet centraal stonden in de economische stimuleringsmaatregelen, heeft men er doorgaans ook niet in gesnoeid. Negen van de tien landen met de grootste militaire uitgaven hebben in 2009 nog meer uitgegeven. Wel waren er enkele kleinere economieën, minder in staat om grote tekorten op te vangen, die hebben bespaard.

De opbrengsten uit de productie van olie en andere grondstoffen, die door de prijs- en productieverhogingen van de afgelopen jaren sterk gestegen zijn, lijken in veel ontwikkelingslanden een belangrijke drijfveer voor militaire uitgaven te zijn. Mogelijk gevolg is dat men meer militaire uitgaven gaat doen om de grondstoffen tegen interne en externe bedreigingen te beschermen, terwijl inkomsten uit grondstoffen vaak een manier zijn om militaire aankopen te financieren.

In bepaalde gevallen hebben de lagere grondstofprijzen van 2009 deze trend afgeremd.

Het conflict in Afghanistan kost veel landen met een aanzienlijke troepenmacht ter plaatse meer en meer geld, en heeft geleid tot discussies over de vraag of militaire uitgaven zich moeten richten op inzetbare apparatuur voor bestaande conflicten, dan wel op grootschalige wapensystemen bedoeld voor de projectie van militaire macht. In het Verenigd Koninkrijk, stellen de betrokkenheid in Afghanistan, de hoge begrotingstekorten en een te ambitieus bewapeningsprogramma dit debat op scherp.

Onder de regering Obama blijven de Amerikaanse militaire uitgaven stijgen, wat deels te wijten is aan het escalerende conflict in Afghanistan. Ook in 2010 zijn stijgende militaire uitgaven begroot, en de algemene uitgavenstop geldt niet voor militaire budgetten. In de begroting 2010 zijn de prioriteiten wat herschikt, waardoor uitgaven voor enkele grootschalige wapensystemen werden geschrapt en er meer aandacht kwam voor informatie- en communicatietechnologie, maar werd geen grote strategische heroriëntering doorgevoerd.

De militaire uitgavenpatronen in Afghanistan en Irak reflecteren de noden om de strijdmachten van een land na een buitenlandse invasie van nul weer op te bouwen, met aanzienlijke financiering van buitenaf.

De tien landen met de grootste militaire uitgaven in 2009 waren goed voor 75 procent van alle militaire uitgaven wereldwijd. De VS alleen nam 43 procent voor zich. In deze rangschikking zien we altijd dezelfde landen verschijnen, maar ze staan nu wel in een andere volgorde doordat Europese landen terrein hebben verloren.

De top 10 van landen met de hoogste militaire uitgaven, 2009

Rang	Land	Uitgaven (miljard USD)	Aandeel wereldwijd (%)
1	VS	661	43
2	China	[100]	[6,6]
3	Frankrijk	63,9	4,2
4	VK	58,3	3,8
5	Rusland	[53,3]	[3,5]
6	Japan	51,0	3,3
7	Duitsland	45,6	3,0
8	Saoedi-Arabië	41,3	2,7
9	India	36,3	2,4
10	Italië	35,8	2,3
Wereldtotaal		1 531	

[ ] = SIPRI-schatting. De cijfers zijn in USD (koers van 2009).

SIPRI's cijfers over de militaire uitgaven zijn gebaseerd op informatie uit open bronnen, die voornamelijk door regeringen wordt aangeleverd. Dit is echter een lage schatting. Het werkelijke niveau van de militaire uitgaven is zeker hoger omdat niet alle landen en aankopen werden opgenomen. Toch bieden de schattingen van SIPRI een overzicht van de meeste militaire uitgaven en geven ze de algemene trends duidelijk weer.

Deze feiten en gegevens werden overgenomen uit Bijlage 5A, 'Military expenditure data, 2000-2009', door Sam Perlo-Freeman, Olawale Ismail, Noel Kelly en Carina Solmirano, en zijn terug te vinden in de SIPRI-databank over militaire uitgaven, <<http://www.sipri.org/databases/milex>>.databases/milex>.

6. WAPENPRODUCTIE

SUSAN T. JACKSON

DE SIPRI TOP 100 VOOR 2008

De SIPRI Top 100 rangschikt 's werelds grootste wapenproducenten (uitgezonderd Chinese bedrijven) op basis van hun omzet uit de verkoop van wapens.

De tien grootste wapenproducenten, 2008

Bedrijf (land).	Wapenverkoop (miljoen USD)	Winst (miljoen USD)
1 BAE Systems (VK)	32 420	3 250
2 Lockheed Martin	29 880	3 217
3 Boeing	29 200	2 672
4 Northrop Grumman	26 090	-1 262
5 General Dynamics	22 780	2 459
6 Raytheon	21 030	1 672
7 EADS (trans-Europa)	17 900	2 302
8 Finmeccanica (Italië)	13 240	996
9 L-3 Communications	12 160	949
10 Thales (Frankrijk)	10 760	952

De bedrijven zijn gevestigd in de VS, tenzij anders vermeld. De winstcijfers zijn afkomstig van alle bedrijfsactiviteiten, niet-militaire verkopen inbegrepen.

Almaz Antei heeft zijn inkomsten uit de wapenverkoop sinds 2003 verdrievoudigd, tot een bedrag van 4,3 miljard USD in 2008. Daarmee kwam het als eerste Russische bedrijf in de top 20 terecht. Doordat BAE Systems begin 2008 Tenix Defence Systems overnam, was er voor dat jaar geen Australisch bedrijf in de SIPRI Top 100 terug te vinden. Hewlett-Packard kwam binnen in de Top 100 door de overname van EDS, een wapenproducent die vroeger ook al in de lijst stond.

In 2008 zagen de grootste wapenproducenten ter wereld (uitgezonderd Chinese bedrijven) hun verkoopscijfers verder stijgen met 39 miljard USD, tot een bedrag van 385 miljard USD. Hoewel de bedrijven met hoofdzetel in de Verenigde Staten weer massaal vertegenwoordigd waren in de SIPRI Top 100, was het voor het eerst een niet-Amerikaanse onderneming, BAE Systems uit Groot-Brittannië, die de lijst aanvoerde.

Dertien bedrijven verbeterden hun wapenverkoop voor 2008 met meer dan 1 miljard USD, en 23 kwamen uit op een stijging boven de 30 procent. Daarentegen lieten slechts zes bedrijven in de SIPRI Top 100 in 2008 lagere cijfers optekenen. Twee ervan – het Franse SAFRAN en Boeing uit de VS – gingen met meer dan 1 miljard USD achteruit.

De conflicten in Afghanistan en Irak bleven een grote invloed hebben op de verkoop van militair materieel zoals pantservoertuigen, onbemande vliegtuigen (UAV) en helikopters. Ook bedrijven die militaire diensten aanbieden, lieten hogere verkoopscijfers optekenen, evenals de wapenverkoop van Russische bedrijven naar zowel binnen en buiten Rusland.

Het verschijnsel van grote transnationale fusies en overnames, dat zich de eerste jaren van het decennium duidelijk manifesteerde, kende in 2009 een verdere terugval. Britse bedrijven namen immers minder Amerikaanse bedrijven over. Er was echter meer fusie op de Israëliëse, Russische en Amerikaanse interne markt, en wapenproducenten bleken hun

activiteiten ook steeds meer naar de veiligheidssector te verleggen.

Hoewel de wereldwijde financiële crisis en de economische recessie reeds meer dan een jaar geleden losbarstten, blijkt uit een eerste evaluatie dat veel wapenproducenten in 2009 toch betere verkoopscijfers konden optekenen. De aangehouden hoge militaire uitgaven (vooral in de VS, het land met de hoogste militaire uitgaven en de grootste wapenproducent) en de voortdurende conflicten in Afghanistan en Irak vormen een gedeeltelijke verklaring voor deze evolutie. Daarnaast zorgen de monopsonistische structuur van de wapenindustrie, de vaak nauwe relaties tussen wapenproducenten en overheden en het gepercipiëerde grote belang van de industrie voor de nationale veiligheid er ook voor dat de sector van de onmiddellijke impact van ernstige economische crisissen gevrijwaard blijft. Dit blijkt uit de aanhoudend hoge omzet- en winstcijfers, het grote aantal uitstaande orders en de krachtige kastromen die uit wapenproductie worden gegenereerd.

Regionale/nationale aandelen van wapenverkoop voor de SIPRI Top 100 voor 2008

Regio/ land	Aantal bedrijven	Wapenverkoop (miljard USD)
VS	44	229,9
West-Europa	34	122,1
Rusland	7	10,8
Japan	4	7,0
Israël	4	6,9
India	3	4,2
Zuid-Korea	2	1,8
Singapore	1	1,3
Canada	1	0,7
Totaal	100	384,7

De cijfers verwijzen naar de omzet uit wapenverkoop van Top 100-bedrijven met hoofdzetel in dat land of die regio, inclusief die van hun buitenlandse filialen, en dus niet louter naar de verkoop van wapens die daar werden geproduceerd.

OVERNAMES IN DE WAPENINDUSTRIE, 2009

In 2009 werden er geen wapenproducenten voor een bedrag hoger dan 1 miljard USD overgenomen, terwijl er in 2008 nog vier en in 2007 zeven zulke overnames plaatsvonden.

De grootste overnames in de wapenindustrie van de OESO, 2009

Overnemer	Overgenomen bedrijf	Bedrag v/d deal (milj. USD)
Precision Castparts Corp.	Carlton Forge Works	850
General Dynamics	Axsys Tech.	643
BAE Systems	BVT Surface Fleet	558
Goodrich Corp.	Atlantic Inertial Systems	375
Woodward Governor	HR Textron	365

Deze feiten en gegevens werden overgenomen uit Hoofdstuk 6, Bijlage 6A, 'The SIPRI Top 100 arms producing companies, 2008', door Susan T. Jackson en het SIPRI Arms Industry Network, en Bijlage 6B, 'Major arms industry acquisitions, 2009', door Susan T. Jackson.

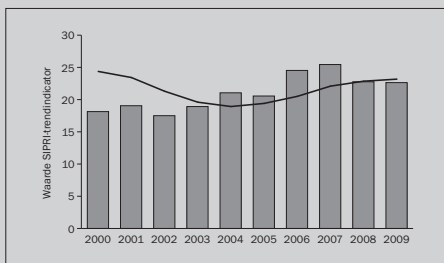

7. INTERNATIONALE WAPENHANDEL

PAUL HOLTOM, MARK BROMLEY, PIETER D. WEZEMAN EN SIEMON T. WEZEMAN

DE UITVOERDERS EN AFNEMERS VAN GROTE CONVENTIONELE WAPENS

Trend in leveringen van grote conventionele wapens, 2000–2009

Staatdiagram: jaarlijkse totalen; lijndiagram: het vijfjaarlijkse bewegende gemiddelde (in het laatste jaar van elke periode van vijf jaar uitgezet).

De vijf grootste exporteurs van grote conventionele wapens, 2005–2009

Uitvoerder	Aandeel in wereldwijde wapenuitvoer (%)	Grootste afnemers (aandeel in uitvoervolume)
VS	30	Zuid-Korea (14%) Israël (11%) VAE (11%)
Rusland	23	China (35%) India (24%) Algerije (11%)
Duitsland	11	Turkije (14%) Griekenland (13%) Zuid-Afrika (12%)
Frankrijk	8	VAE (25%) Singapore (21%) Griekenland (12%)
VK	4	VS (23%) India (15%) Saoedi-Arabië (10%)

Het volume internationale leveringen van grote conventionele wapens blijft toenemen. Het jaarlijkse gemiddelde voor 2005–2009 lag 22 procent hoger dan voor 2000–2004.

De Verenigde Staten en Rusland bleven met voorsprong de grootste uitvoerders, gevolgd door Duitsland, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk. Deze vijf landen waren samen goed voor 76 procent van het exportvolume voor 2005–2009. Hoewel het onwaarschijnlijk is dat de dominante positie van de koplopers (VS en Rusland) in de nabije toekomst zal worden aangetast, neemt het aantal subtoppers wel toe.

De belangrijkste regio van bestemming voor de periode 2005–2009 was Azië en Oceanië, gevolgd door Europa en het Midden-Oosten. De voornaamste landen van bestemming voor 2005–2009 waren China, India, Zuid-Korea, de Verenigde Arabische Emiraten (VAE) en Griekenland. Verwacht wordt dat de landen in Azië en het Midden-Oosten de lijst van grootste importeurs zullen blijven aanvoeren.

Tijdens de periode 2000–2004 kwamen Israël, Singapore en Algerije niet voor in de top 10 van importeurs, maar in 2005–2009 stonden ze op plaats zes, zeven en negen. Recente aankopen door bepaalde landen in Latijns-Amerika, het Midden-Oosten, Noord-Afrika en Zuidoost-Azië suggereren de ontwikkeling van een patroon van reactieve wapenaankopen aan het ontwikkelen is, dat in regionale wapenwedlopen zou kunnen uitmonden.

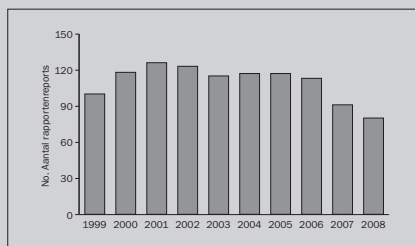

De laatste jaren is de ongerustheid gegroeid dat de regionale rivalen Algerije en Marokko in een wapenwedloop verwickeld zijn geraakt. SIPRI-gegevens tonen aan dat de overgrote meerderheid van wapenleveringen aan Noord-Afrika voor de periode 2005–2009 bestemd was voor Algerije. Marokko van zijn kant heeft de laatste jaren dan weer aanzienlijke bestellingen voor gevechtsvliegtuigen, raketten en oorlogsschepen geplaatst. Het is onwaarschijnlijk dat deze aankopen zelf tot een conflict zullen leiden, maar toch zullen ze niet bijdragen tot een verbetering van de relaties tussen beide landen. Het is bovendien waarschijnlijk dat ze ook invloed hebben op de plannen die Libië koestert.

Irak blijft afhankelijk van de VS voor de levering van materieel om zijn strijdkrachten weer op te bouwen, maar heeft ook van Rusland, Oekraïne, Hongarije, Italië, Polen en Turkije wapens ontvangen. De ambitieuze aankoopplannen zijn er gefnuikt door de economische crisis en de dalende olieprijs. Toch maakt de geplande terugtrekking van Amerikaanse troepen uit Irak dat men internationaal dringend inspanningen wil doen om Irak de wapens en het militair materieel te bezorgen om te voorzien in wat Irak beschouwt als zijn interne en externe veiligheidsbehoeften.

rapportages aan UNROCA, 1999–2008

TRANSPARANTIE IN WAPENHANDEL

Het is belangrijk over officiële en toegankelijke gegevens over wapenleveringen te beschikken, om het beleid van landen inzake export en aankoop van wapens te kunnen inschatten. Toch is het voor vrijwel alle staten een gevoelige kwestie om hun export- en importgegevens te publiceren.

Het VN-Register van Conventionele Wapens (United Nations Register of Conventional Arms, ofwel UNROCA) is het belangrijkste internationale mechanisme voor officiële transparantie rond wapentransfers. Steeds minder landen verlenen hun medewerking aan UNROCA, een trend die zich ook in 2009 doorzette. Op 31 december 2009 hadden slechts 79 staten een rapport ingediend over hun wapentransfers in 2008.

Sinds het begin van de jaren '90 hebben almaar meer regeringen nationale verslagen over wapenleveringen gepubliceerd. Tot aan januari 2010 hebben 32 staten sinds 1990 minstens één nationaal verslag wapenleveringen vrijgegeven, terwijl 28 landen dit sinds 2006 gedaan hebben.

Deze feiten en gegevens werden overgenomen uit Hoofdstuk 7, Bijlage 7A, 'The suppliers and recipients of major conventional weapons', door het SIPRI Arms Transfers Programme, en Bijlage 7C, 'Transparency in arms transfers', door Mark Bromley en Paul Holtom, en zijn gedeeltelijk terug te vinden in de SIPRI-databank over wapenleveringen op <<http://www.sipri.org/databases/armstransfers/>>.

8. WERELDKERNMACHTEN

SHANNON N.KILE, VITALY FEDCHENKO, BHARATH GOPALASWAMY EN
HANS M. KRISTENSEN

WERELDKERNMACHTEN, 2010

Land	Opgestelde kernkoppen	Andere kernkoppen	Totaal
VS	2 468	7 100	9 600
Rusland	4 630	7 300	12 000
VK	160	65	225
Frankrijk	300	-	300
China	..	200	240
India	..	60-80	60-80
Pakistan	..	70-90	70-90
Israël	..	60	80
Totaal	7 560	14 900	22 600

Deze cijfers worden bij benadering gegeven en zijn van januari 2010.

WERELDVOORRADEN SPLIJTSTOFFEN, 2009

In 2009 was er wereldwijd zo'n 1 370 ton hoogverrijkt uranium voorradig (de 227 ton voor vermenging niet meegerekend). De militaire voorraad gescheiden plutonium bedroeg wereldwijd ongeveer 255 ton en de civiele voorraad 248 ton.

KERNEXPLOSIES, 1945–2009

In mei 2009 voerde Noord-Korea uit wat algemeen wordt beschouwd als zijn tweede nucleaire testexplosie. Dit bracht het totale aantal kernexplosies sinds 1945 op 2 054.

Deze feiten en gegevens werden overgenomen uit Hoofdstuk 8, Bijlage 8A, 'Global stocks of fissile materials, 2009', door Alexander Glaser en Zia Mian, International Panel on Fissile Materials, en Bijlage 8B, 'Nuclear explosions, 1945–2009', door Vitaly Fedchenko.

In januari 2010 hadden acht landen – de Verenigde Staten, de Russische Federatie, het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk, China, India, Pakistan en Israël – meer dan 7 500 operationele kernwapens in hun bezit. Wanneer we alle kernkoppen meetellen (operationele kernkoppen, reserves in zowel actieve als inactieve opslag, en intacte kernkoppen die nog moeten worden ontmanteld), beschikten deze landen in totaal over meer dan 22 000 kernkoppen.

De vijf legaal erkende kernwapenstaten, zoals bepaald in het Non-Proliferatieverdrag van 1968 (NPV) – China, Frankrijk, Rusland, de VS en het VK – ontwikkelen momenteel nieuwe nucleaire wapensystemen of kondigden aan dat in de toekomst te zullen doen; geen enkel land lijkt bereid zijn nucleair arsenaal binnen afzienbare termijn te willen opgeven.

India en Pakistan – samen met Israël de facto kernwapenstaten buiten het NPV – blijven nieuwe raketssystemen ontwikkelen die nucleaire wapens kunnen dragen, en werken ook aan een uitbreiding van hun capaciteiten om splijtstof te produceren. Israël lijkt af te wachten om te zien hoe de situatie met het kernprogramma van Iran zich ontwikkelt. Aangenomen wordt dat Noord-Korea genoeg plutonium heeft geproduceerd om een klein aantal kernkoppen te bouwen, hoewel het onduidelijk is of het operationele wapens heeft.

9. BEHEERSING VAN KERNWAPENS EN NON-PROLIFERATIE

SHANNON N. KILE

In het jaar 2009 leidden wereldwijde inspanningen voor nucleaire ontwapening en non-proliferatie tot een nieuw momentum. Rusland en de VS startten formele onderhandelingen op over een nieuw verdrag over de vermindering van strategische wapens, als opvolging van het START-verdrag uit 1991 (Treaty on the Reduction and Limitation of Strategic Offensive Arms) en het SORT-verdrag uit 2002 (Strategic Offensive Reduction Treaty). De knelpunten waren voornamelijk een vereenvoudiging van de controlemechanismen van het START-verdrag en een aanpassing van de regels om opgestelde kernkoppen te tellen. Beide partijen konden de onderhandelingen niet afronden alvorens START in december 2009 afliep, maar kwamen in de lente van 2010 wel tot een akkoord. Het nieuwe START-verdrag dat daaruit voortkwam en voorzorg in een beperkte verdere afbouw van de opgestelde Russische en Amerikaanse strategische kernkoppen en overbrengingsmiddelen, werd op 8 april 2010 in Praag ondertekend.

Ook positief in 2009 was de inwerkingtreding van twee nieuwe verdragen inzake kernvrije zones, een voor Centraal-Azië en een andere voor Afrika. In september keurde de VN-Veiligheidsraad unaniem een politiek bindende resolutie goed die in een brede consensus voorzorg over verschillende maatregelen ter bevordering van nucleaire ontwapening en non-proliferatie, en over de strijd tegen nucleair terrorisme. De Ontwapeningsconferentie in Genève leek ook tot een doorbraak te leiden, toen de 65 lidstaten na een impasse van 12 jaar afspraken om onderhandelingen op te starten over een verdrag inzake het verbod op de vervaardiging van splijtstoffen (fissiele material

cut-of-treaty, ofwel FMCT); deze onderhandelingen werden echter geblokkeerd toen Pakistan voorbehoud maakte bij procedurele kwesties.

In 2009 werd amper vooruitgang geboekt in het oplossen van de langlopende controverses rond de kernprogramma's van Iran en Noord-Korea, die aanleiding gaven tot internationale bezorgdheid over de verspreiding van kernwapens. Deze bezorgdheid nam nog toe toen Noord-Korea besliste om in mei 2009 een tweede nucleaire testexplosie uit te voeren en de productie van plutonium voor gebruik in kernwapens weer op te starten. De controverse over de aard en omvang van de nucleaire activiteiten van Iran zwol in de loop van het jaar aan toen bleek dat het land aan de bouw van een voordien niet-aangegeven fabriek voor uraniumverrijking werkte. In november uitte de Raad van Gouverneurs van het Internationaal Atoomagentschap (IAEA) kritiek op Iran omdat het zich niet aan de controleverplichtingen hield en niet was ingegaan op eerdere eisen van de Raad en de VN-Veiligheidsraad tot stopzetting van alle uraniumverrijkingsactiviteiten.

10. VEILIGHEIDSBEDREIGINGEN VAN CHEMISCHE EN BIOLOGISCHE MATERIALEN VERMINDEREN

JOHN HART EN PETER CLEVESTIG

In 2009 zijn landen op internationaal, nationaal en regionaal niveau strategieën blijven ontwikkelen om de gevolgen van eventueel misbruik van chemische en biologische materialen te voorkomen en weg te werken. De leden van het Verdrag Chemische Wapens (CWC) van 1993 en het Verdrag inzake Biologische en Toxinwapens (BTWC) van 1972 zijn er tot op zekere hoogte in geslaagd zich te blijven concentreren op capaciteitsopbouw, universaliteit van lidmaatschap en een efficiënte implementatie van nationale verplichtingen, ook die in verband met de veiligheid van producten voor tweeërlei gebruik.

De Amerikaanse regering onder Barack Obama heeft in december 2009 haar lang verwachte beleid inzake het BTWC voorgesteld, terwijl de EU een mededeling voorbereidde die vertrekt van de aanbevelingen van een Europese CBRN-werkgroep (chemische, biologische, radiologische en nucleaire middelen).

In 2009 werd India de derde partij van het CWC die zijn aangegeven chemische wapenarsenaal volledig vernietigd heeft. Irak trad toe tot het verdrag en verklaarde chemische wapens in zijn bezit te hebben (restanten van het vorige regime en verzegeld door de VN). De partijen bij het BTWC kwamen in 2009 bij elkaar om de uitbreiding van internationale samenwerking, bijstand en uitwisseling op het vlak van biowetenschappen en aanverwante technologie voor vredelievende doeleinden te bespreken.

Veiligheidsanalisten en overheidsfunctionarissen bestudeerden de gevolgen van het uitbreken van ziektes, in het kader van bereidheid en reactie op biologische oorlogsvoering. In 2009 werkten staten verder aan de ontwik-

keling van een systeem voor vergunningen en controle van wetenschappelijk onderzoek, de chemische industrie en biotechnologie – ook voor bedrijven die gensynthese aanbieden – vanwege de veiligheidsimplicaties van deze activiteiten.

Dat de nadruk op controle en toezicht ligt van chemische en biologische materialen leidt tot een verminderde focus op traditionele militaire programma's. Bovendien brengt internationale handel in het algemeen heel wat onzekerheden met zich mee. De negatieve gevolgen van signalen die werden gegeven aan niet-statelijke actoren door verschillende dreigingsanalyses over het al of niet wenselijk zijn van chemische en biologische wapens (CBW), en de angst die het gebruik ervan zou opwekken, kunnen worden gedempt door een beter inzicht in de veelzijdige gevolgen die CBRN-wapens kunnen hebben. De operationele uitdagingen die eigen zijn aan de omvang en de aard van handel in materialen voor tweeërlei gebruik en overdracht van immateriële technologie, kunnen de dreigingsanalyses ook informeren. Dit zou dan weer tot een evenwichtig begrip leiden van de rol van CBW-dreigingen in de internationale vrede en veiligheid.

11. BEHEERSING VAN CONVENTIONELE WAPENS

ZDZISLAW LACHOWSKI

In vergelijking met voorgaande jaren leken er in 2009 betere vooruitzichten te zijn voor vooruitgang inzake Europese wapenbeheersing, hoewel het Verdrag inzake Conventionele Strijdkrachten in Europa van 1990 (CSE-verdrag) sinds december 2007, toen Rusland zijn deelname unilateraal opschortte, zonder uitvoering is gebleven. In het Corfu-proces, een vergaande dialoog over Europese veiligheid, werd het belang van wapenbeheersing als factor in de Europese veiligheid opnieuw benadrukt door alle lidstaten van de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE). Deze landen gaven tijdens de Raad van Ministers van 2009 in Athene opnieuw uiting aan hun wens om de bestaande blokkering van de voornaamste stelsels – het CSE-verdrag en het Document van Wenen inzake vertrouwenwekkende en veiligheidsbevorderende maatregelen (CSBMs) – op te heffen. Wat betreft veiligheid in een breder kader, dringt Rusland er op aan een Euro-Atlantische top bijeen te roepen, met als doel een Europees veiligheidsverdrag af te sluiten. De landen van het Westen stellen zich hier terughoudend op, en willen zulke piste enkel volgen op voorwaarde dat een eventueel verdrag voldoende inhoud en omvang heeft.

De Verenigde Staten heeft een grondige doorlichting ingezet van de eigen plannen inzake wapenbeheersing, en in februari 2010 werd een speciaal gezant voor de conventionele strijdkrachten in Europa aangeduid om raadplegingen te starten met de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO), de Europese partners en Rusland over de toekomst van het CSE-stelsel.

Verdere stappen werden ondernomen om de subregionale wapenbeheersingstructuur in de Westelijke Balkan meer onafhankelijk te laten werken. De Europese veiligheidsgerelateerde maatregelen die verband houden met wapenbeheersing, willen inspelen op traditionele en nieuwe bedreigingen, en op risico's en uitdagingen. Toch blijft het Document van Wenen inzake CSBMs dode letter. De OVSE-leden willen weerwerk bieden tegen crossdimensionale bedreigingen die steeds meer lokaal of subregionaal van aard zijn. Omdat er regelgevend geen doorbraken mogelijk zijn, blijft praktische bijstand aan de Euro-Atlantische landen via geselecteerde projecten een kernactiviteit om de veiligheid en stabiliteit in de OVSE-regio te verbeteren.

Ook de inspanningen om 'inhumane wapens' te beheersen gingen in 2009 door. Toch was de dynamiek in vergelijking met 2008, jaar van het 'Oslo-proces' rond cluster-munitie, iets minder. De 'processen' en verdragen die uit de maatschappij voortkomen, en de intergouvernementele akkoorden en protocollen concureren met elkaar, maar blijven ook elkaars morele impact versterken. Al deze initiatieven streven immers naar een antwoord op menselijk lijden en naar verbeterde levensomstandigheden in conflictgebieden en elders ter wereld.

12. CONTROLES OP VEILIGHEIDSGERELATEERDE INTERNATIONALE LEVERINGEN

SIBYLLE BAUER EN IVANA MIČIĆ

MULTILATERALE WAPENEMBARGO'S, 2009

In 2009 waren er 29 verplichte multilaterale wapenembargo's van kracht, gericht op in totaal zeventien doelen, waaronder regeringen, niet-statelijke actoren en een transnationaal netwerk. De Verenigde Naties heeft twaalf zulke embargo's opgelegd, de Europese Unie (EU) zestien en de Economische Gemeenschap van West-Afrikaanse Staten (ECOWAS) één.

De VN-Veiligheidsraad heeft in 2009 voor het eerst sinds 2006 weer een wapenembargo opgelegd, aan Eritrea. De VN heeft het wapenembargo tegen de Democratische Volksrepubliek Korea (DVRK of Noord-Korea) uitgebreid en dat tegen de regering van Liberia opgeheven.

Negen van de zestien EU-embargo's waren directe toepassingen van VN-wapenembargo's. Daarnaast waren twee EU-wapenembargo's verschillend in omvang of inhoud van die van de VN, en hadden er vijf geen VN-tegenhanger. De EU heeft in 2009 een nieuw wapenembargo opgelegd aan Guinee, en dat tegen Oezbekistan opgeheven. ECOWAS heeft een nieuw wapenembargo aan Guinee opgelegd.

Net zoals voorgaande jaren werden in 2009 verschillende schendingen van VN-wapenembargo's geregistreerd. Zo bleek uit inspecties van ladingen bijvoorbeeld dat de VN-embargo's op wapenexporten vanuit Iran en Noord-Korea werden geschonden.

Doordat zoveel actoren betrokken zijn bij transacties die proliferatie in de hand kunnen werken en de inherente complexiteit van deze activiteiten dringen, zich niet enkel conceptuele en terminologische wijzigingen op, maar zijn ook de wetgeving, en vergunnings- en handhavingsmechanismen aan aanpassing toe. Non-proliferatie-inspanningen richten zich niet meer op de fysieke beweging van goederen maar op analyses over welke elementen van een transactie relevant zijn en onderworpen moeten worden aan controles. Dit leidt niet alleen tot uitdagingen, maar scheidt ook nieuwe mogelijkheden voor internationale samenwerking.

De belangrijkste fora waar staten samenkomen om te bespreken hoe ze een efficiënte exportcontrole kunnen handhaven op producten die kunnen worden gebruikt in nucleaire, biologische en chemische wapens en gerelateerde raketlanceersystemen, zijn de Australia Group (AG), het Missile Technology Control Regime (MTCR), de Nuclear Suppliers Group (NSG) en de Wassenaar Arrangement on Export controls for Conventional arms and Dual-use goods and Technologies (WA). De overdracht van immateriële technologie, afdwinging en bestraffing, beste en bewezen praktijken voor efficiënte exportcontroles en overeenkomsten met niet-deelnemende staten worden over de verschillende stelsels heen besproken. De afgelopen jaren is de Europese Unie (EU) op operationeel niveau via programma's voor technische

bijstand ook meer beginnen samenwerken met landen die geen lid zijn.

In 2009 heeft de EU de Verordening van 2000 inzake producten voor tweëerlei gebruik bijgewerkt en goedgekeurd. De herziene tekst verleent bevoegdheden over de hele EU om de doorvoer en tussenhandel te controleren van producten voor tweëerlei gebruik die kunnen bedoeld zijn voor gebruik in massavernietigingswapens of hun lanceersystemen. Tijdens 2009 is ook een nieuwe richtlijn om de de handel in defensiegerelateerde goederen binnen de EU te vergemakkelijken, in werking getreden.

Multilaterale wapenembargo's die van kracht waren in 2009

Wapenembargo's van de Verenigde Naties

Al Qaeda, de Taliban en aanverwante personen en groepen

Democratische Republiek Congo (NSA)

Ivoorkust

Eritrea

Iran (technologie verwant aan lanceersystemen voor nucleaire wapens)

Irak (NSA)

Noord-Korea

Libanon (NSA)

Liberia (NSA)

Sierra Leone (NSA)

Somalië

Soedan (Darfur)

Wapenembargo's van de Europese Unie

Al Qaeda, de Taliban en aanverwante personen en groepen

China

Democratische Republiek Congo (NSA)

Ivoorkust

Guinee

Iran

Irak (NSA)

Noord-Korea

Libanon (NSA)

Liberia

Myanmar

Sierra Leone (NSA)

Somalië

Soedan

Oezbekistan

Zimbabwe

ECOWAS

Guinee

NSA = niet-statelijke actoren.

Deze feiten en gegevens werden overgenomen uit Bijlage 12A, 'Multilateral arms embargoes', door Pieter D. Wezeman en Noel Kelly.

ADDENDA

NENNE BODELL

Addendum A, 'Overeenkomsten betreffende wapenbeheersing en ontwapening', bevat een samenvatting van multi- en bilaterale verdragen, conventies, protocols en overeenkomsten in verband met wapenbeheersing en ontwapening, plus lijsten van ondertekenaars en aangesloten landen.

Addendum B, 'Internationale samenwerkingsorganen voor de veiligheid', beschrijft de voornaamste internationale en intergouvernementele organisaties, verdragsuitvoerende organen en exportcontroleregimes die bijdragen tot de bevordering van de veiligheid, stabiliteit, vrede of wapenbeheersing en biedt een overzicht van de leden of deelnemers.

Addendum C, 'Chronologie 2009' schetst de belangrijkste gebeurtenissen van 2009 aangaande bewapening, ontwapening en internationale veiligheid.

Geldende verdragen betreffende wapenbeheersing en ontwapening, 1 januari 2010

- 1925 Protocol inzake het verbod om bij oorlogen gebruik te maken van verstikkende, giftige en andere gassen en van bacteriologische oorlogstechnieken (Protocol van Genève)
- 1948 Conventie inzake preventie en bestrafing van de misdaad van genocide (Genocideconventie)
- 1949 Conventie van Genève (IV) met betrekking tot de bescherming van burgers in oorlogstijd
- 1959 Verdrag van Antarctica
- 1963 Verdrag tot verbod van proefnemingen met kernwapens in de dampkring, in de kosmische ruimte en onder water (Gedeeltelijk kernstopverdrag, PTBT)
- 1963 Verdrag tot verbod van proefnemingen met kernwapens in de atmosfeer, de ruimte en onder water (Gedeeltelijk kernstopverdrag, PTBT)
- 1967 Verdrag inzake de beginselen waaraan de activiteiten van staten zijn onderworpen bij het onderzoek en gebruik van de kosmische ruimte, met inbegrip van de maan en andere hemellichamen (Ruimteverdrag)
- 1967 Verdrag tot verbod van kernwapens in Latijns-Amerika en de Caraïben (Verdrag van Tlatelolco)
- 1968 Verdrag tegen de verspreiding van kernwapens (Non-Proliferatieverdrag, NPV)
- 1971 Verdrag tot verbod van de plaatsing van kernwapens en andere massavernietigingswapens op of onder de zeebedding en de oceaانبodem (Zeebodemverdrag)
- 1972 Verdrag tot verbod van de ontwikkeling, de productie en de aanleg van voorraden van bacteriologische (biologische) en toxische wapens en inzake de vernietiging van deze wapens (Verdrag tot verbod van biologische en Toxische Wapens, BTWC)
- 1974 Verdrag inzake de beperking van ondergrondse kernwapenproeven (Drempelverdrag voor het Verbod op Kernwapenproeven, TTBT)
- 1976 Verdrag inzake ondergrondse kernexplosies met een vredelievend doel (Verdrag inzake Vredelievende Kernexplosies, PNET)
- 1976 Verdrag inzake ondergrondse kernexplosies met een vredelievend doel (Verdrag inzake Vredelievende Kernexplosies, PNET)

- 1977 Verdrag inzake het verbod van militair of enig ander vijandelijk gebruik van milieuveranderingstechnieken (Verdrag tot verbod van geofysische oorlogvoering)
- 1980 Conventie inzake de fysieke bescherming van kernmaterialen en kerninstallaties
- 1981 Verdrag inzake het verbod of de beperking van het gebruik van bepaalde conventionele wapens die geacht kunnen worden buitensporig leed te veroorzaken of een niet onderscheidende werking te hebben (CCW-Verdrag of Verdrag betreffende de onmenselijke wapens)
- 1985 Verdrag inzake een kernwapenvrije zone in de Stille Zuidzee (Verdrag van Rarotonga)
- 1987 Verdrag over de vernietiging van middellange- en kortafstandsraketten (INF-Verdrag)
- 1990 Verdrag inzake conventionele strijdkrachten in Europa (CSE-Verdrag)
- 1992 Verdrag inzake het open luchtruim
- 1993 Verdrag tot verbod van de ontwikkeling, de productie, de aanleg van voorraden en het gebruik van chemische wapens en inzake de vernietiging van deze wapens (Chemische Wapenconventie, CWC)
- 1995 Verdrag inzake een kernwapenvrije zone in Zuidoost-Azië (Verdrag van Bangkok)
- 1996 Verdrag inzake een kernwapenvrije zone in Afrika (Verdrag van Pelindaba)
- 1996 Overeenkomst over de subregionale wapenbeheersing (Overeenkomst van Firenze)
- 1997 Inter-Amerikaanse conventie tegen het illegaal vervaardigen en verhandelen van vuurwapens, munitie, explosieven en ander daarmee verband houdend materiaal
- 1997 Verdrag inzake het verbod van het gebruik, de aanleg van voorraden, de productie en overdracht van antipersoonsmijnen en de vernietiging ervan (APM-Conventie)
- 1999 Inter-Amerikaanse conventie inzake de transparantie van aankopen van conventionele wapens
- 1999 Document van Wenen 1999 inzake vertrouwenwekkende en veiligheidsbevorderende maatregelen
- 2002 Verdrag inzake de beperking van strategische aanvalswapens (SORT, Verdrag van Moskou)
- 2006 ECOWAS-conventie over handvuurwapens, lichte wapens, hun munitie en ander daarmee verband houdend materiaal
- 2006 Verdrag inzake een kernwapenvrije zone in Centraal-Azië (Verdrag van Semipalatinsk)

Niet-geldende verdragen, 1 januari 2010

- 1972 Verdrag inzake de beperking van raketverdedigingssystemen (ABM-Verdrag)
- 1991 Verdrag over de vermindering en beperking van strategische aanvalswapens (START I-Verdrag)
- 1993 Verdrag inzake verdere vermindering en beperking van strategische aanvalswapens (START II-Verdrag)
- 1996 Verdrag voor een alomvattend verbod op kernproeven (CTBT)
- 1999 Overeenkomst over de aanpassing van het verdrag van 1990 inzake conventionele strijdkrachten in Europa
- 2008 Verdrag inzake cluster munitie
- 2010 Verdrag inzake verdere vermindering en beperking van strategische aanvalswapens (nieuw START-verdrag, Verdrag van Praag)

RECENTE PUBLICATIES VAN HET VLAAMS VREDESINSTITUUT

Het gemeenschappelijk standpunt over wapenuitvoer in het licht van een ontluikende defensiemarkt

Achtergrondnota - 25 januari 2010

Het Belgisch controlestelsel voor tussenhandel in militaire en dual-use goederen

Onderzoeksrapport - 2 maart 2010

Het internationale kader voor controle op tussenhandel in militaire en dual-use goederen

Onderzoeksrapport - 2 maart 2010

Vlaamse buitenlandse handel in wapens en producten voor tweëerlei gebruik 2009

Onderzoeksrapport - 17 maart 2010

Advies bij het jaarlijks verslag van de Vlaamse Regering over de wapenhandel in 2009

Adviesnota - 14 juni 2010

'10 vragen & antwoorden over wapenexport'

Brochure - 18 april 2008

Deze en andere publicaties vind je integraal terug op www.vlaamsvredesinstituut.eu. Daar lees je ook meer over het Vlaams Vredesinstituut en zijn andere projecten.

Informatie over alle SIPRI publicaties is beschikbaar op <http://books.sipri.org>.

HET SIPRI YEARBOOK BESTELLEN?

SIPRI Yearbook 2010: Armaments, Disarmament and International Security

Verschenen in juli 2010 en uitgegeven door Oxford University Press voor rekening van het Stockholm International Peace Research Institute

ISBN 978-0-19-958112-2, hardback, 580 pp., £100/\$185

Kopers van de versie in drukvorm krijgen ook toegang tot het Yearbook online.

Het SIPRI Yearbook 2010 kan worden besteld in boekenwinkels, bij de meeste onlineboekhandelaars of rechtstreeks bij Oxford University Press

Onlinebestellingen OUP UK: <<http://www.oup.co.uk/>>
OUP USA: <<http://www.oup.com/us/>>

Bestellingen via telefoon OUP UK: +44 1536-741 017
OUP USA: +1 800-451 7556

Bestellingen via fax OUP UK: +44 1536-454 518
OUP USA: +1 919-677 1303

Bestellingen via e-mail OUP UK: book.orders@oup.co.uk
OUP USA: customers@oup-usa.org

Meer informatie vindt u op <<http://www.sipri.org/yearbook/>>

Vertalingen

Het SIPRI Yearbook 2010 zal worden vertaald in

- het Arabisch, door het centrum voor Arabische eenheidsstudies (CAUS), Beiroet, <<http://www.caus.org.lb/>>
- het Chinees, door de Chinese vereniging voor wapenbeheersing en ontwapening (CACDA), Peking, <<http://www.cacda.org.cn/>>
- het Russisch, door het instituut voor wereldeconomie en internationale betrekkingen (IMEMO), Moskou, <<http://www.imemo.ru/>>
- het Oekraïens, door het Oekraïense centrum voor economische en politieke studies (UCEPS, het Razumkov-centrum), Kiev, <<http://www.uceps.org/>>

Gelieve voor meer informatie contact op te nemen met deze organisaties.

**STOCKHOLM INTERNATIONAL
PEACE RESEARCH INSTITUTE**

SIPRI YEARBOOK 2010

Armaments, Disarmament and International Security

Het SIPRI Yearbook is een compendium van gegevens en analyses in de volgende domeinen:

- veiligheid en conflicten
- militaire uitgaven en bewapening
- non-proliferatie, wapenbeheersing en ontwapening

Dit boekje bevat een samenvatting van de 41ste uitgave van het SIPRI Yearbook, met uitleg over ontwikkelingen tijdens 2009 op het vlak van

- grootschalige gewapende conflicten
- multilaterale vredesoperaties
- militaire uitgaven
- wapenproductie
- internationale wapenleveringen
- nucleaire wereldmachten, splijtstofvoorraden en kernexplosies
- beheersing van kernwapens en non-proliferatie
- afvlakken van veiligheidsbedreigingen van chemische en biologische materialen
- beheersing van conventionele wapens
- controles op veiligheidsgelateerde internationale leveringen
- multilaterale wapenembargo's

speciale onderzoeken naar

- een wereld zonder kernwapens
- gewapend conflict, misdaad en crimineel geweld
- rol van burgers in vredesoperaties
- Euro-Atlantische veiligheid en instellingen

en uitgebreide addenda over overeenkomsten betreffende wapenbeheersing en ontwapening, internationale samenwerkingsorganen voor de veiligheid en gebeurtenissen tijdens 2009 op het vlak van veiligheid en wapenbeheersing.

Deze samenvatting van het SIPRI Yearbook werd in het Nederlands vertaald in samenwerking met het Vlaams Vredesinstituut.